

quod huius scriptum est, nostri causa scriptum sit, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Observa autem, quam egregiam instituat Paulus ad Corinthios exhortationem, antea quam descriptionem earum rerum, quas ferre Christianum oportet, perveniat. Sic enim inquit.

Adiuvantes exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. etc.

Corinthiorum doctor & Apostolus, Paulus fuerat, cuius doctrinae diligentes etiam auditores sese praestiterant. Circumventi autem post illius abitum, Pseudapostolorum perfidia ac dolo ita fuerant, ut plerique Pauli, plerique Apollo, plerique Cepha dicerent esse sese. Quem illorum lapsum, una cum alijs erroribus, in prima quam ad illos scripsit Epistola severissime reprehenderat. Quia vero in reprehendendo modum oportet esse quendam, scripsit postea secundo ad illos, & quos antea corripuerat, eos nunc vicissim laudat, sed tamen hanc ipsam laudem multis salutaribus documentis ac exhortationibus condidit. Atque inter hasce exhortationes, non postremas tenet, quam lectio haec continet. Perinde enim atque illorum cooperarius exhortatur eos, ut donata divinitus gratia recte utantur, neque thesaurum tantum adimi sibi paciantur, praesertim cum Satanas saxum hoc totus verset, ut a veritate abductos, ad inanes logomachias, quae ab Evangelio modis omnibus dissentiant, transferat. Vocat autem tempus illud, in quo & Evangelium audierant, & peccatorum remissionem nacti erant, acceptum tempus, & salutis diem, de quo etiam auquando Esaias uaticinatus sit, fore, ut quotquot in die illo nomen Dei, recepto Evangelio, invocarent, exaudirentur. Estque meo iudicio haec Pauli sententia, quod salus iam nunc aequae illis atque Iudaeis adnuntiata & praedicata sit, saltem ut operam dent, ut ne oblatam gratiam, quae gratuita illis bonitate per Christum

DOMINICA PRIMA

obigerit, uel aspernentur uel negligant, uel uentis e-
ueluti consequuntur quodq; dicit.

Ecce nunc tēpus acceptabile, ecce nunc die
salutis, nemini dantes ullam offensionē, et

Iterum Corinthios accepti illius temporis, ac saluferae die
commonefacit. Vnde etiam colligi potest, non Iudaeis solū, hanc
salutis diem, per praedicationem Euangelij cuius doctor Chri-
stus erat, illuxisse, uerum etiam genibus quoq; exortum esse, et
quocunq; tandem laetum illud nuntium inquam peruenturū sit.
De hoc salutis die, etiam hodie in Germania gloriari, nō ca-
essemus, merito possemus. An non enim per uerbum salus nobis
& apparuit & adnunciata est? Ad hunc modum, autor quoque
Epistolae ad Hebraeos uoculam hanc (hodie) tractat, unicuique
tempori, in quo Euangelium praedicatur, eandem attemperans.
Iam est apud nos nihilo minus Euangelica ueritas, atq; tum apud
Corinthios, praedicatur, adeoq; salutis illud tempus ad nos per-
uenerit, res ipsa exigit, ut quod iisdem dictum est, nobis quoque
dictum esse existimemus, adhaec, ut ne gratiam tantam e manu
Dei rursus, magno nostro malo amittamus, uel porro in uanum
accipiamus. Hi autem gratiam Dei in uanum accipiunt, qui uer-
bum quidem audiunt diligenter, sed tamē postea acceptum illud
semen, per caeli uolucres, hoc est Satanam, adimi sibi paciuntur.
Quomodo autem donum hoc gratiae cum utilitate recipitur?
Cum audita Euangelij praedicatione, ita arripitur, ut & ad finem
usq; retineatur, et quod corde creditur, uita & integritate ne que-
offendamus, praestetur. Vbi enim Euangelium iactatur, ibi fieri
haec modis omnibus conuenit, alioquin occasio uerbi hostibus e-
rit, ut & uerbum ipsum, & ministerium nostrum, & ea etiam
quae culpari non merentur, calumniari pergant. Paulus hic mo-
dus solum etiam facit, qui offensus in ecclesia sunt uenturū se.

Catonis
CATONIS

DISTICHA
MORALIA

Cum Germanica & Hunga-
rica versione, nunc castigatius,
quàm antea, edita.

Ad minus candidum Lectorem.

Cur ducis vultus, & non legis ista libenter?
Non tibi, sed parvis parva legenda damus

CIBINII,

Apud Stephanum Fungling/
Anno 1668.

in non vobis esse videtur

P R E E A T I O.
AD LECTORES.

*Querite mortales virtutem : querite toto
pectore : nam cunctas præterit orbis opes.
Tempore vel furto, bello vel peste, vel igni
Res perit : extremos hæc manet usque rogos!
Ergo Patra patriæ, pubem virtute beatam
Reddite, non opibus, quæ velut unda fluunt.*

Das ist :

O Mensch die Tugendt such mit Muth/
Dann sie überiffst all zeitlich Gut.
Zeit/Diebstahl/Krieg/Seuch/Feur/ıc. verzehret/
Das Gut/Tugendt sich ewig mehret.
Drumb mach die reich mit Kunst dein Kindt/
Das Gut zerfleißt wie Wasser gschwindt.

Az az :

Ember, a' belső jórt szívvel
Kedveld, s' kereld nagy örömmel
Mert fellyekül ez érdemmel
Annál, mellyet világ tisztel.
Tűz, víz, fegyver, idő hofszsz,
Halál, s' latore-lprédállya :
Veled jár, kél elméd java,
Tóled nem távozik soha
Belső kémsel, boldog Áryák!
Kik fiokat gazdagították :
Mint vizek hamar el-folynak,
Külső jók tőlünkugy mulnak.

147. 1903
147. 1903
147. 1903

PRÆFATIO CUM BRE-
VISSIMIS CITRA CARMEN
PRÆCEPTIS.

Cum animadverterem, quàm plurimos ho-
mines graviter errare in via morum: succ-
currendum & consulendum opinioni eos-
rum fore existimaui: maximè ut gloriosè
viverent, & honorem contingerent. Nunc
te, fili charissime, docebo, quo pacto mores animi tui
componas. igitur præcepta mea ita legito, ut intelli-
gas. Legere enim & non intelligere, negligere est.

Des Catonis Gebot von den Sitten.

Zeweil ich mercke/ viel Menschen hefftiglich feh-
len vnd irren / in dem Weg der Sitten: Hab
ichs für gut gehalten / daß man helffe vnd ras-
che ihre Meinung vnd Truthumb: Fürnehmens
ich aber/ daß sie ein züchtiges vnd löbliches Leben führen
vnd Ehr erlangen mögen. Wolan / mein allerliebster
Zohn/ seye wil ich dich vnterweisen/auff was Gestalt du
anschicken vnd ordnen mögest rechtschaffene Sitten deines
Semtths: Derowegen lese meine Gebot also / daß du sie
verstehen mögest. Denn etwas lesen / vnd das nicht ver-
stehen/ ist so viel als ein Versemmuß.

A CATONAK JO ERKÖLTSEB TÁNITO
TÖRÖD PARANCOLATI.

Mikoron elzembe vettem volna, hogy sejt em-
berek igen tévelygenének az erkölcsöknek

után: itélém hogy legis-eggel kellene lennem, és tanácsot kellene adnom az ő vélekedéseknek: kiválóképpen hogy dicsőségesen élhetnének, és tisztaságra juthatnának. Mostan réged, szerezmes fiám, meg tanítalak, miképpen rendelyled a' te elmédnek erkölcsöt. AZÉRT az én parancsolatimat úgy olvasd, hogy meg-értsed: mert olvasni és nem érteni, csak hejában, való mulatás.

1. *Itaque Deo supplica.*
Derbalden ruffe zu Gott.

Annakokéert az Istennek
könyörögj.

2. *Parentes ama.*

Deine Eltern liebe.
Szüleidet szeretted.

3. *Cognatos cole.*

Ehre deine Verwandten.

Rokonságodat tiszteltyed.

4. *Magistram metue.*

Deinen Lehrmeister
fürchte.

Mesteredet félttyed.

5. *Datum serua.*

Bewahr was dir vertraut
ist.

Az adzott márhát megtartand.

6. *Foro te para.*

Schick dich zum Ge-
richt.

Törvényhez készítsed magad-
at: azaz: Törvényi tudománnyal távaly.

7. *Cum bonis ambula.*
Wandel mit guten.

Az jókkal járj, sársalkodjál.

8. *Ad consilium ne acco-
feris, antequam voceris.*

Gehe nicht zu Rath eh du
geruffen wirst.

A' tanácsba ne meny, mig ne
hivattatol.

9. *Mundus esto.*

Sei rein (sauber.)
Tisztas légy.

10. *Saluta libenter.*

Grüße gern.

Örömeit közöldny.

11. *Majori cede.*

Weiche dem größern.

Nagyobnak engedgy.

12. *Minori parce.*

Ver schon des geringern.

Kisebnek kedvezz.

13. *Rem tuam custodi.*

Bewahr deine Sachen.

A' te márhadat meg-őrizzed.

24. *Verecundiam serva.*
 Biß schambafftig/ züch-
 tig.
 Szemérmefiségedet meg-
 tartad.
25. *Diligentiam adhibe.*
 Sey fleißig/ emsig.
 Szorgalmatos légy.
16. *Libros lege.*
 Liß die Bücher.
 Könyveket olvasd.
27. *Quos legeris memento.*
 Welche du gelesen hast halte
 te im Gedächtnis.
 A' mellyeket olvasandadsz. 2-
 zokra megemlekezzel.
18. *Familiam cura.*
 Versorg dein Hausges-
 find.
 Háználépéte gondot visely.
19. *Blandus esto.*
 Sey holdselig/ freunds-
 lich.
 Nyájas légy.
20. *Irasci abs re noli.*
 Nicht zürne ohn Ursach.
 Ne haragudgyál ol. nélkül.
1. *Neminem judicaveris.*
 Verdonne Niemand.
 Senkit ne kárhoztás.
2. *Miserum ne iriseris.*
 Den Armen nicht ver-
 lache.
 Szegényt meg ne nevetés.
23. *Muram dato.*
 Lezhe gern.
 Köszönet adgy.
24. *Cui des videto.*
 Etibe wem du senbest.
 Meg-lássad kinck adgy.
25. *Judicio adesto.*
 Vor dem Gerichte sey ge-
 genwertig.
 A' törvényben jelen légy.
26. *Convivare raro.*
 Halt selten Gastung.
 Ritkan vendegeskedgyel.
27. *Quod satis est dormi.*
 Schlaße als viel von nö-
 then ist.
 A' mi elég aludgyál.
28. *Jurandum serva.*
 Dein Eidschwur halte.
 Esküvedet megtartad.
29. *Vino te tempera.*
 Mäßige dich des
 Weins.
 A' bor italtan mérsékel meg-
 mértekellyed.
30. *Pugna pro patria.*
 Streit für dein Vater-
 Land.
 Hartzolly háadérs.
31. *Nil temere credide.*
 Glaub nichts leichtil
 Semmit könnyen elre.
32. *Tuto consi*

Karthe sicherlich.

Értőri góssán tanácsot kerdi.

33. Meretricem fuge.

Wend die Huren.

A' szajhát (kurvát) el-távoztassad.

34. Literas disce.

Lehne Schriffe.

Írást tanulj; vagy, Deákí tudományt tanulj.

35. Nil mentiri debes.

Du solt nicht liegen.

Semmit nem kell hazudnod.

36. Bonis benefacito.

Thue guts den Guten.

Az jókkal jól tegy.

37. Maledicum ne esto.

Bist nicht ein Lästerey.

Atkozado ne legy.

38. Existimationem res

tine.

Erhalt deinen guten Nahmen.

Jo híreder nevedet megtartassad.

39. Aequum judica.

Nichte/urtheil recht.

Igazán ítélj.

Parente patientia

vince.

Tegegen überwinde

Geibulst.

Tegegen a' szeges ártefted.

Tegegen a' szeges ártefted.

41. Beneficij accepti mem-
mor esto.

Sev eingedenk wenn du
Wohlthaten empfangen
hast.

Az el-vett jótevémenyről meg-
emlekezzél.

42. Ad praetorium statò.

Lasse dich bey dem Richter
finden.

Törvényben jelen légy.

43. Consultus esto.

Bist Rechts erfahren.

Törvény tudo légy.

44. Utere virtute.

Bfleisse dich der Tugendt.

Ely jósigos cselekedettel.

45. Iracundiam tempera.

Den Zorn mäßige.

Haragodat meg-mértékellyed.

46. Trocho lude.

Mit dem Topffe spiel.

Csigával játsz.

47. Alea fuge.

Die Würffel fliehe.

A' kockákat el-távoztassad.

48. Nihil ex arbitrio vi-
rium feceris.

Thue nichts nach deiner
Stärke.

Semmit erZüben bizakodváni
ne cselekedgyél.

49. Mis

49. *Minorem te non contempseris.*

Ein Geringsern denn du
verachte nicht.

Náládnál kissebhet meg ne
urály.

50. *Aliena concupiscere noli.*

Begehre keines andern
Guts.

Más ember marháját ne ké-
vannyád.

51. *Conjugem ama.*
Liebe dein Ehgemahl.

Felelegedet szeresled.

52. *Liberos erudi.*

Deine Kinder unterweise.

Gyermekidet tanítsad.

53. *Patere legem quam ipse tuleris.*

Dulde das Recht so du
selbst gestiftet hast.

Azon törvenyt szenvedő, mel-
lyet másnak adtal.

54. *Pauca in convivio loquere.*

Nede wenig über Tisch-
Lakodalmamban keveset izoly.

55. *Illud stude quod justum est.*

Strebe nach dem was eh-
bar ist.

Arra igyekezzel a' mi igaz.

56. *Amorem libenter seruo.*
Bist gern lieb gehabt.

Egyebeknek szeresettir örö-
vel szenvedgyed.

CATONIS
DISTICHORUM
DE MORIBUS,
LIBER I.

I. DEI cultus præcipuus.

SI Deus est animus, nobis ut carmina dicunt;
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

Die weil Gott ein Geist ist / all vns die Verse anzei-
gen /

Soistu Jhn farnemblith mit reinem Gemütche ehren.
 Mior chogy = Isten Lélek. a' mior nekünk a' versek mondják.
 Ez te rólad kívánthoppent tiszta lélekkel tisztaltessék.

2. Somnolentia vitanda.

Plus vigila semper : nec somno deditus esto :

Nam diuturna quies vitiiis alimenta ministrat.

Wiltu nicht wache mehr / vnd sey nicht ergeben dem Schlaf /

Deñ der lange Schlaf gibe Nureinung zur Vnreinigung

Többet vigyáz mindenkortán, és ne adgyad magadat az álomnak.

Mert az hosszú ideig való nyugadalom a' bűnöknek táplálék

szolgálat.

3. Cohibenda lingua.

Virtutem primam esse puta, compescere linguam :

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Nichte es für die größte Tugend / die Zunge zähmen :

Der ist der nächst bey Gott / der mit Vernunft schwelgen kan.

Először is k alitsad tenni az nyelvet meg-tartoztatni,

Leg közebb az Istennek az a' ember, aki beszélni tud hallgatni,

4. Secum non dissentiendum.

Sperne repugnando tibi, tu contrarius esse :

Conueniet nulli, qui secum dissidet, ipse.

Een nicht du dir selbst zu wider / mit widerstehen /

Der kan mit niemand sich vergleichen / welcher mit ihm selbst vnetzt ist.

Te neked magaddal ellenkezni : tuskodván,

Mert senkivel nem egyezhet az, a' ki magával ellenkezik,

5. Nemo temerè culpandus.

Si vitam inspicetas hominum, si demque mores :

Cum culpant alios, nemo sine crimine vit.

Wenn du des Menschen Leben anschauest / vnd die Sitten /

Diessel sie andere Leute beschuldigen / lebet Niemand ohne Fehl.

Ha az embereknek élerekes és erőtleneket meg nézendő,
Middön egyebeket karórtainak, tenki vetek nélkül nem él.

6. Utilitas, (h. e. Usus rerum) divitiis
anteponenda.

*Que nocitura tenes, quamvis sint chara, relinque :
Utilitas opibus præponi tempore debet.*

Was du weisß das schadet / ob es dir schon lieb ist / so laß
se es bleiben /

In der Zeit sol der Nutz den Gütern fürgezogen wer-
den.

A^o mellyeket tudós értelműeknek lenni, jölleret kedvesek, el-
hadóvad.

Az hasznót a^o gazdagságnál elővel nagyobbra kell becsülni.

7. Deponenda est interdum severitas. Et,
Mores pro tempore mutandi.

*Constans & lenis, cum res exposculet esto :
Temporibus moris sapiens sine crimine mutat.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unde Mantuanus :

Is denum, ut veteres morum docuere magistri.

Vir sapiens, qui se ad casus accommodat omnes.

(Hinc Socrates cum pueris lussit & Cato equitatis in auidine.)

Biß fest und lind / als es die Sach erfordert /

Mit der Zeit ändert der Weise seine Sitten ohne schle.

Alhazatos s^o engedelmess-is legy, a^o mint a^o dolog ke^o annya.

Az jó székent az esaka ember erkölcsös vetek nélkül meg-
torratya.

8. Uxori non semper assentiendum.

Nil temerè uxori de serviti crede querenti :

Sepe etenim mulier, quem conjunx diligit, odit.

Gläub deinem Weib nicht leichtlich / wenn sie dir ex-

trachtet klagt /

Denn oftmahls den der Man liebet / haßt die.

A' te felcségednek, mikor a' szolga felel panaszolkozik, ne higgy
ok nélkül.

Mert gyakorra az aláztonyi-állat gyűlöli azt, a' kit az ő férje
szert.

9. Instandum correctioni amici.

Quando mones aliquem, nec se velit ipse moneri:

Si tibi sit charus, noli desistere ceptis.

So du Jemand warnest / vud sich selbst nicht wil lassen
warnen /

Ist er dir lieb / so laß nicht ab vom angefangenen Sür-
nehmen.

Mikoron intesz valakit, és ő nem akarja hogy ő intésék.

Hogy ha teneked szerelmese, meg-ne szünyel az el. kezdett jo
intésöl.

10. Stulti verbis non vincuntur.

Contra verbosos noli contendere verbis:

Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Mit den Blaffern / oder Sänktischen / solt du nicht jandem
mit Worten /

Die Rede wird (von Natur) jedem gegeben / aber der
Verstand des Gemüths / wenigen.

¶ Sok embernek ellen beszéddel ne vérekedgyel.

A' szo a' talik minden embereknek, de az elmének bölcsesége
kevésnek.

11. Amicus sibi quisque primus.

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus: (Vid. p. 14)

Sic bonum est bonis, ne te mala damna sequantur.

Liebt also andere / daß du dir selbst ein angenehmer
Freund seist /

Wob seil also gut den guten / daß dich nicht selbst Schas-
den erreicht.

¶ Így szeresd a' jóembereket, hogy magadnak szerelmese barátja légy.

¶ Így jóra jóra jóknak, hogy valami gonosz kárak tőged ne kö-
vülnek.

11. Rumores in vulgus ne sparseris.

Rumores fuge : ne incipias novum autor haberi.

Nam nulli minus nocet : nocet esse locutum.

Hüte dich für dem Bassengeschrey / vnd sehe nicht an dem
selben ein neuer Erfinder zu seyn.

Denn Niemand schadet schweigen / geredt haben vielen.

El. távozásod az híreket, hogy ne kezdgy új találojának tartatni.

Mert senkinek nem árt hogy halgatott, hogy pedig szólott
igen árt.

12. Promissa aliena ne certò promiseris.

Nem tibi promissam certò promittere noli :

Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur.

Verheisse dir nicht gewißlich ein verheissenes Ding /

Derhalben wenig zu glauben ist / daß ihr viel reden vnd
verheissen viel.

Az néked ígértetett mártad bizonyossan másnak ne ígérő,

hisz az hűség ezért, mivel hogy sokan sokat szólnak.

13. Judex quisque sui.

Cum quis te laudat, judex tuum esse memento.

Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Wenn dich Jemand lobt / sey eingedenck dein engen Rich-
ter zu seyn.

Glaube andern von dir nicht mehr / denn dir selbst.

Mikoron téged valaki dicsaér, meg- emlékezzel te magad bírő-
nek lenni.

Többet egyebeknek te felőled ne hiszgy, hogynem mint te magadnak.

14. Beneficiorum ratio.

Officiorum alterius, multis narrare memento.

Atque aliis cum tu bene feceris, ipse sileto.

Biß eingedenck anderer Wohlthaten vielen Leut
sagen /

Vnd wenn du aber andern hast guts gethan / se
ge.

Mis embernek jótétemenyét sokaknak beszélteni meg. emlékez-
zél.

Es te mikor egyebbel jól tegyendél: magad el. halgassad.

15. Senio bene gesta referenda.

Multorum cum facta senex, & dicta recenses:

Fac tibi succurrant, juvenis quae feceris ipse.

Wenn du vieler Menschen Reden vnd Thaten erzehlest
in deinem Alter /

So lasse dir's zu Sinn kommen / was du in deiner Zus-
gend gethan habest.

Te vna ember lévén mikoron sokaknak cselekedetét és mondásait
elő számlalod,

Jussanak eszedben azok az mellyeket te magad iúu leven csele-
kedtetél.

16. Suspicionis labes.

Ne cures, si quis tacito sermone loquatur:

Consciens ipse sibi, de se putat omnia dici.

Nicht achts / so Jemand heimlich redet /

Wer sich schuldmaßig weiß / vermeynet man rede alles
von ihm.

Ne gondolj aztal, ha valaki ajzattomban való beszéddel szól,

A' magához gyanos azt véli hogy mindenket ő zola mond-
nak.

17. In secundis rebus de adversis cogita.

Cam fueris felix, quae sunt adversa caveto:

Non eodem cursu respondent ultima primis.

Wenn du glücklich bist / was dir zuwider ist / merde.

Denn das legt mit dem ersten in einem Lauff nicht ús
vereinsetzmet.

Mert az boldog vagy, addig minden ellenkező dolgot el. rávoz.
társ.

Mert nem egyetűlű folyással islelnék az uróttok az első kerek.

18 Mors alterius non speranda.

Cum dubia & fragilis sit nohis vita tributa:

In morte alterius spem tu tibi ponere noli.

Die weil uns ein ungewisses vnd vnstetes Leben ist gegeben:

Auff eines andern Tod seye dir kein Hoffnung.

Mivel hogy kerséges és gyöngy a élet adatott minékünk,

Más embernek halálán reménye gedyet ne vedd.

19. Animus in dono aestimandus.

Exiguum munus enim dat tibi pauper amicus,

Accipito placidè, plenè & laudare memento.

Wenn dir ein armer Freund ein geringe Gabe gibt/

So nimb sie gutwillig an/ vnd sey eingedenk vollkômlich sie zu loben.

A' te szegény barátod mikoron valami kisded ajándékokkal ad teneked.

El-vegyed jó kedvel (elég neven) diésérni meg-is emlékezzel.

20. BCU Paupertatis tolerantia.

Infantem nudum cum te natura creavit,

paupertatis onus patienter ferre memento.

Wenn dich die Natur ein nackend Kind geschaffen hat/

So denke daß du des Armuts, Bürde mit Gedult tragest.

Holott a' természet tégedet meztelen gyermekként teremtett.

Meg-emlekedj jól hogy a' szegénységnek terhet békéleg ggedj szánvedgyed.

21. Mors non formidanda.

Ne timeat illam, quæ vitæ est ultima finis,

Qui mortem metuit, quod vitæ, perdit idem sum.

Nicht fürchte den/welcher die (des Lebens) letzte End

Denn wer den Todt fürchtet/ der verliure eben das er lebe.

Ne felj attol a' mely a: életnek utolsó vége,
A' ki az haláltól fel, azt is el-veszti az mit él.

22. Amicorum ingratitude fugienda.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus :

Incusare Deam noli, sed te ipse coerce.

Wenn kein Freund dir deine Wohlthaten vergelten thut.

Beschuldige nicht Gott/sondern halte dich zurück.

Ha teneked a' te' jótéteményedert egy barátod nem felel meg,
Ne vádollyad az Isten, hanem te magadat meg-tartoztald.

23. Frugalitas consideranda.

Ne tibi quid desit, quesitis utere parce.

Utque quod est serves, semper tibi deesse putato.

Auff daß dir nichts mangle/ brauch sparsam dein Gut/

Und auff daß du behaltest was du noch hast / so halts
immer darfür daß dir mangle.

Hogy valami szükséged ne légyen teneked, a' te keresményiddel
kimélve ély.

Es hogy azt a' mi vagyon meg-tarthassad, mindenkor véltved
mint ha az nem volna.

24. Promissio iterata molesta.

Quod prestare potes, ne bis promiseris ulli :

Ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi.

Bas du laust leisten / verheiß nicht Jemand zweymal /

Son nicht leichtfertig/ weil du statlich geacht wile seyn.

Ne egyszer meg-adjais, kétszer ne görjed senkinek.

Ne legy veszes (áthatalan) mikor emberiségnek (tisztetéséget)
létszedlőnek) akarsz tartani.

25. Ars arte deludenda.

mulat verbis, nec corde est fidus amicus.

aque fac simile : sic ars deluditur arte.

MON : Tu quoq; fac simile) Hoc praece

tharet a Christiana charitate, qua praecipitur, ut malum
non reddamus : sed contra, homini pro malo utque o-
mnibus vixit & ex animo diligamus.)

Der mit Worten heuchelt / vnd mit dem Herzen nicht ein
guter Freund ist /

Thu du ihm desgleichen / also beweiset man eine Lüge
für die ander.

A' ki beszéddel tettei magát, és szívében nem hív barátod,
Te is halonloképpen cselekedgyél, így a' mesterseg mesterseg-
gel tréfáltatik meg.

26. Blandiloquentia suspecta.

Noli homines blandos nimium sermone, probare.

Fistula dulce canit, volucrum dum decipit aucept.

Die gar schön redenden Menschen lasse dir nicht gefallen;
Die Pfeiff singet süß / wenn der Vogler den Vogel bes-
treugt.

Ne jóvallyad felletted az hizelkedő emdereket,

A' lip édesen szól, mikor a' madarász meg akarja csalni az
madarat.

27. Liberi artibus instruendi.

Cum tibi sunt nati, nec opus, tunc artibus illos

Instrue, quò possint inopem defendere vitam.

So du Kinder hast / vnd keine Güter / seye Bänste sie
Lehre / damit sie ihr armen Leben erhalten mögen.

Ha teneked fiad vadnak, és gazdagágod nincs, ténaz tudom-
mányokra tanítsad őket,

Hogy az ő szegény elsteket él-almozhassák.

28. Res quomodo estimanda.

Quod vile est, carum: quod carum est, vile putato:

sic tibi nec parvus, nec avarus babeberis ulli.

[*Quasi dicat: sic nec tibiipsum videri potes, quòd
desis necessitati, quum natura exposulat, propterea quòd non in-
serviens gula, et quae vete magna sunt, suspicis, inopie, exultati-
onem, virtutes, & justam vitam singularitatem: Larvatum illum por-
rentiam, divitias & luxuriam contententis. Et nemo credens ve-
didum re, aut tenacem judicabit, cum moderata & iusta vita ti-
bi tuisq; prospiciat.*]

Was gering ist / achte theuer / was theuer / gering /

So wirstu dir nicht zu fest / auch niemand zu karg seyn.

A' mi ala. valo, te azze itellyet drögönök, a' mi peng draga, azc ala-valónak.

Elképpen te magadnak sőt eny nem lélt. sem peng egyebek fölének nem tartónak teged.

29. Culpatæ non faciendæ.

Que culpæ solæ, ea tu ne feceris ipse,

Turpe est doctõri, cùm culpa redar uit ipsum.

Was du straffest / das thu du nicht selbst /

Denn es dem Lehrer schändlich ist, wenn ihn die Straff selbst betrifft.

A' mellyeket szõvél feddèni, ugyan azokat te magad se cselekedgyed.

Mert rut dolos a' tanítónak, mikoron ugyan azon véték õtet meg-feddi.

30. Justa & licita petendæ.

quod iustum est, petito: vel quod videatur honestum,

non solum est petere id, quod possit iure negari.

Was recht ist / begehre / oder was sich ehrbar fest ansehen /

denn thörich ist das Begehren / das billich versagt wird.

ganz azt kérsed, avagy a' mi látratik tisztetéségetnek lenni. boldogilag azt kèrni, a' mi igazán meg-ragadtatik tölnek.

31. Nota ignotis non commutanda.

in tibi, tu nolî præponere notis,

in iudicîis constant, incommuni casu.

Du bedandte seye nicht für das Betandte /

in die bedandte Ding auß Verbeil des Verstandes bedthen die Dubelandien auß dem Glücksfall.

partes debetis habere, quæ non commutantur in certis,

szõvél az az egy-egy dolgot, melyeket álltanak, az if. meg-álltanak, pedig ebet, csak bizonyosak tudva.

32. Dies quisq; supremus putandus.

Cum dubia incertis versetur vita periculis :

Pro lucro tibi pone diem, quicumque laboras.

(*Pro lucro: Quasi dicar, quotidie vesperi dicere potes: Hunc diem lucrificet, quia mortem evasit.*)

Dieweil das zweiffeltge Leben in ungewissen Gefährlicheiten besteht.

Ein jeden Tag für Gewinn achte / der du sorgfältig bist.

Mivel hogy az embernek kétséges élete bizonytalan veszedelmekben forog.

Minden napot nyereség gyanántarts magadnak, valaki szorgalmaskodol.

33. Amici obsequio retinentur.

Vincere cum possis, interdum cede sodali :

Obsequio quoniam dulces retinentur amici.

Wenn du schon überwinden könntest / weich oder gib nach deinem Befellen :

Denn die lieben Freunde mit nachgeben gehalten werden.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a mikor meg-győzhetsz is, néha engedgy a te társodnak.

Mert a szelimes barátok engedelmesnek tartanak magukat.

34. Amicitiae mutua officia.

Te dubites, cum magna petas, impendere parva :

His etenim rebus conjungit gratia ebaros

Nicht schon kleine Ding anzuwenden / wenn du grosse begehrest :

Denn die Lieb mit diesen Sachen die Freunde einbellig mache.

Te kétségekkel kísérledet adni, mikor tenagyokat kérsz másoktól.

Mert a kedveskedés efféle dolgokkal kapcsollyal ólvas az igaz barátok embereszet.

35. Amicitia rixas odit.

item inferre care, cum quo tibi gratia juncta est :

ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Hüte dich ein Sauf anzufahen / der mit dir freundschaft
hat :

Der Zorn gebähret Haß / Einigkeit erhalte die Liebe.

El-tavoztasí haboruszágor inditani, a' kíval teneked barátság-
v-gyon.

A' harag gyűlölséget nemz, az egysétség pedig táplálja a' fre
zetetet.

36. Castigatio sine iracundia.

servorum ob culpam cum te dolor urget in iram,
ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Wenn dich der Schmerz wegen deiner Diener zum Zorn
beweget /

So maffe dich selbst / damit du der Deinigen verschonen
mögest.

Mikoron téged a' bánat (bosszúság) haragra késztet (szolgáid
nak vétkek miatt,

Te magadat meg-mérettékelyed, hogy a' tiédnek kedvetzhesz.

37. Patientia vincit omnia.

Quem superare potes, interdum vince ferendo.

Maxima enim morum semper patientia virtus.

Den du überwinden könnest / überwinde dichweilen mit ler
denwund dulden /

Denn unter den Tugenden allezeit die Gedult die grös
ste ist.

A' kit erdódel meg-győzhetnél-is, néha tűr éssel győzzed-meg:

Mert az engedelmes türes, az erkölcösknek mindenkor nag
jóságos cselekedete.

38. Quæsitæ sunt conservanda.

Conserva potius, quæ sunt jam parva labore,
Cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Bedahte lieber was schon durch Arbeit zu wegen ist ge
bracht :

Wenn die Arbeit schädlich ist / so wachst die Mensch
liche Dürffrigkeit.

Mert-riztasí inkább az okos, az mellyskémmár munkával kereset-
tesen,

Mikor a munka kátsán vagyon, meg-növekedik az világi szé
gény.

39. Con

39. Consulendum sibi inprimis.

Dapsilus interdum notis, ac charus amicis.

Quum fueris felix, semper tibi proximus esto.

(Semper tibi proximus esto: hoc. Tibi inprimis consule. Sed contra hoc preceptum est illud Divi Pauli: Caritas non quaerit quae sua sunt. 1 Cor. 13 5.)

*Bist gegen deinen Bekandten vnd angenehmen Freunden
zu zeiten lost frey /*

Wenn du glückselig bist / so sey dir allezeit der nächste.

Séha néha légy adzkozo x' te esmérődíhez. Szerelmesséhez és barátiához.

De mikor boldog vagy, te magadhoz mindenkor közelb légy.

CATONIS LIBER II.
PRÆFATIO.

Telluris si forte velis cognoscere cultus,
Virgilium legito: Quod si magis nosse laboras,
Herbarum viros, Mater tibi carmine dicet.

Si Romana cupis & Punica noscere bella,
Lucanum quaeras, qui Martis praelia dicet.

Si quid amare libet, vel discere amare legendo,

Nasonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,

Ut sapiens vivas, audi quò discere possis,

Per quæ semotum vitis traducitur ævum,

Ergo ades, & quæ sit sapientia discere legendo.

So villiche den Aerbau lernnen wilt /

Liese den Virgilium: So du aber mehr begehrest zu

wissen

Der Kräuter Krafft / so wird Mater dir mit Versen

anzeygen.

So du die Römische oder Bärgecliche Kriegt lernnen

wilt /

Liese den Lucanum/ der dir des Krieges/ Schlacht sagen
wird.

So dich gelüst der Lieb zu pflegen/ oder durch lesen lieben
lernen/

Suche herfür den Ovidium. So dir aber diß angelegen ist
Das du weißlich lebest / höre daß du diese Dinge lerne
mögest/

Durch welche die Zeit / von Eastern abgewandt zuge
bracht wird.

Derhalben komm her / vnd lerne durch lesen / was die
Weißheit sey.

HA a földnek művelését akarod meg tanulni,

Virgiliust olvasd. A vagy ha inkább kívánod meg tanulni.

A füveknek erejét. Miacet romokot veréssel meg mondgya.

Ha továbbá a Romai hadakot is az Africai Cathago vatosánál

hadait kívánod meg érteni

Lukánust olvasd, a is az hadaknak htközvetit meg irja.

Hogy ha szeretni kívánod, vagy olvasván szeretni akarsz tanulni.

Ovidius irását olvasd: Ha pedig akarod vagy on arra,

Hogy bölcsen elhesz halgass rá hogy hogy tanulhatsz meg,

Minden dolgok által az élet vétek nélkül megélni vegez.

No azért irásy írás és műtegyen szelvény tanold meg ez könyv

vetket olvasván.

1. De omnibus benemerendum.

si potes, ignotis etiam prodesse memento:

Utilius regno est, meritis acquirere amicos.

So du kannst/ sey eingedenk auch den Unbekandten gutem
zubeweisen /

Es ist nützlicher denn ein Königreich mit Verdienst
vnd Wohlthaten Freund überkommen.

Ha lehet az élet meg az éreméltéknek is használni meg emle
kezéi.

Hasznosabb barátokkal barátságokat szerzeni.

2. Arcana non scrutanda.

Mitte arcana Dei, celsūque inquirere quid sit:

Cum sis mortalit, quo sunt mortalia cura.

(Hoc

(Hoc est: Arcana rerum naturalium ne nimis anxie scruteris.
Nam quae supra nos, nihil attinent.)

Laß ab zu forschen die Geheimnisse Gottes/ vnd was den
Himmel sey zu erforschen/

Die weil du sterblich bist / so hab in acht was sterblich vnd
zeitlich ist.

Az ilyen titkainak hadgy békét, és az ég h mi legyen, ne tudakoz-
zad.

Holot te halando ember légy az halandokra legyen gondod.

3. Mors non formidanda.

Lique metum leti, nam stultum est tempore in omni,

Dum mortem metuis, amittes gaudia vite.

Verlasse die Furcht des Tods/ denn es zu jeder Zeit thö-
rich ist/

Die weil du dich für dem Tode fürchtest/ verlorest du
die Freud des Lebens.

Haadd-el az haláltól való félelmet: Mert boldogság minden idő-
ben aztól felel.

Middőn az haláltól rettegés, az életének is minden örömit
el-veztet. *Spas Invidia*

4. Iracundia cavenda.

ratus, de re incerta contendere noli,

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Sauke nicht vmb einer vngewissen Sachen halben wenn
du zornig bist/

Der Zorn verhindert das Gemäch/ daß es nicht was
wahr ist sehen kan.

geg-haragván bizonytalán dolgotól ne vetekedgyél,

A'harag meg-bántya az szemet hogy az igazat ne láthassa (na
íráhelle.)

5. Expendendum, ubi opus est.

ac sumptum properi, cum res desiderat ipsa:

andandum etenim est aliquid, cum tempus postulat, aut res:

Laß dich eilends was kosten/ wenn es die Sach erfordert:

Denn man was geben muß/ wenn es die Zeit vnd Sach
erfordert.

Hamar (jo akarattal) költés mikor a' dolog (szükség) kíván-
nyá,

Mert kell valamit adni, mikor az idő, szükség, vagy a' dolog
kevánnya

6. Humilis fortuna tutior.

Quod nimium est fugito : parvo gaudere memento.

Tum magè est puppis, modico quæ flumine fertur.

Was zu viel ist fluch : eines geringen dich zu freuen sey
eingedenk :

Das Schiff ist sicherer / das auff einem kleinen Wasser
gehet.

A' mi sejteteb való el-távoztallad, kitsinynek örülni meg. emle-
kezzel.

Mert a' hajó is inkább biztonságos, a mely csekély vízben vitétko-
dik.

7. Occulta vitia reticenda.

Quod pudeat, socios prudens celare memento :

Ne plures culpent id, quod tibi displicet uni.

Was du dich schämest / sey eingedenk für deinen Gesellen
zuverschweigen /

Damit niche ihrer viel straffen / das dir allein mißfällt

A' mit te egyenlet, a' többi által elzárva el titkollyad azt.

Hogy többien ne karhosszák azt, a' mi te magadnak egyedül
nem tetszik.

8. Occulta tandem revelantur.

Nolo putes pravos homines peccata lucrari :

Temporibus peccata latent, & tempore patent.

Du solt nicht denken daß die Bösen ihre Sünden zum
Vortheil haben /

Die Sünden dieselben eine Zeit verborgen / vnd zu seiner
Zeit werden sie offenbar.

Ne alledat azt hogy a' gonosz emberek az ő vétkeket hántetésköl-
miznek.

Így a' bűnök egy idővel kinyilatkoznak.

9. Imbecillitas virtute compensatur.

Corporis exigui virtus contemnere noli,

Consilio pollet, cui vim natura negavit.

Eines

Eines Kleinen Leibes Kräfte nicht verachte/
Der ist mächtig mit Nach/ dem die Natur die Stärcke
versaget hat.

Neutáld-meg az kisebb testnek (vagy embernek) erejét.
Mert tanárral (bölcseséggel) bővölködök, a' kitől az erőt a'
természet meg-tagadta.

10. Cedendum potentiori.

*Quem scieris non esse parem tibi, tempore cede,
victorem à victo superare sepe videmus.*

Den du dir ungleich weisst/ dem gib zu Zeiten nach:
Den Überwinder sehen wir oft von den Überwundenen
überwunden werden.

A' kit tudánsa hogy hozzád nem egyenlő. Ideig engedgy néki.
Mert gyakorta látjuk hogy a' győzedelmes a' meg-győzette-
ttől meg-győzetteitk.

II. Cum familiaribus non litigandum.

*Adversus notum noli contendere verbis,
Lis minimis verbis interdum maxima crescit.*

Wider einen Bekannten streit nicht mit Worten/
Aus wenig Worten entsteht oftmahls ein grosser
Sand.

Elméről ellen ne veszekedgyél beszéddel.
Mert néha kicsiny beszédből nagy háborúság támad.

12. Fortuna non quaerenda sorte.

*Quid Deus intendat, noli perquirere sorte:
Quid statuat de te, sine te deliberat ipse.*

Was Gott fürnehme/ nicht erforsche mit dem Loß:
Was er von dir beschliessen wil/ beschleiss er ohne dich.

Az Isten mit végezzén felbírta. sors által ki ne keressd.
Az az, annak végezzéne meny.
Mert mit rendellyen te sejtöd, te nálad nélkülől végezzé.

13. Luxus odium generat.

Invidiam nimio cultu vitare memento:

Quae si non ledit, tamen habet sufferre molestum est.

Sein eingedenk Reid Pracht wegen zu vermenden /
Welche ob sie schon nicht schadet / ist sie doch schwer zu
dulden.

Meg-emlekezze el-távoztatni az irigységet a' selettéb való czi-
frásággal:

Mely ha semmit nem ér-is, de mint az által azt szenvedni nehéz

14. **Animus non laxandus ob iniquum
judicium.**

Esto animo forti, cum sis damnatus iniquè :

Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.

Sein beständig mit dem Gemüth / wenn du unrecht ver-
dammet bist :

Niemand freuet sich lang / der mit einem ungerechten
Richter gewinnt.

Erős elmével légy, mikor ton hamissan kárhoztattatol,

Mert senki sokáig nem örül, a' ki hamis Bíró által győz-meg,
(nyert-meg a' pórt)

15. **Reconciliatis lis non refricanda.**

Litis praevertitae noli maledicta referre :

Post inimicitias iram meminisse, malorum est.

Nicht erzehle eines vergangenen Zwitteracht Scheltwort :
Nach der Feindschafft des Zorns gedencken / ist böser
Menschen art.

Az el-múlt habargasnak szitkait eő ne frámlályad,

Mert az ellenkéső után az haragrol meg-emlekezni, gonosz
emberkekhez illik.

16. **Te ipsum neque lauda, neque culpa.**

Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse :

Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Weder lode / noch schilt dich selbst :

Das thun die Thoren / welche unnützes Lob sticht.

Te magis tibi edis credit, sepe nigras lachrymas cad,

Mert a' boldogodnak tartékedik az, a' kiket az heában való di-
csőség pőrt.

17. **Patrimonia observanda.**

Virtus quaesita modice, cum sumptus abundat.

Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.
 Gebrauch mässig das gesuchete / dieweil noch Vorkost ge-
 nug vorhanden ist :

In kleiner Zeit gehet davon / was in langer Zeit zuwe-
 gen bracht ist.

Mértékleteffen ély a' te kerelményiddel, a' mikor költéséged bősé-
 vőlködöl.

Mert rövid időn el-fogy, a' mi hosszú ideig győztetett.

18. Supercilium nonnunquam depo- nendum.

*Inspiciens esto, cum tempus postulat, aut res :
 stultitiam simulare loco, prudentia summa est.*

Sey thörcht wenn es die Zeit oder Sach erfordert :
 Thörlche weiß an sich nehmen an seinem Ort / ist eine
 grosse Klugheit.

Kisztelen légy, mikor az idő vagy a' dolog kívánnya,
 Bolondias: or tetteim mikor helye vagyon, nagy észesség.

19. Non prodigus, non avarus.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento

Crimen avaritiae : Nam sunt contraria fame.

Meide Verschwendung, vnd sey auch eingebend zu fliehen
 Der Labyrinth Fehl / denn sie dem guten Namen zuwie-
 der seyn.

El-távoztassál a' bujáságot, és ezzel egyetemben meg. emlekedjél
 el-távoztatni

A' tölvénységnek vetkés-is: Mert ezek a') hirtel nével el-
 lenkednek.

20. Loquaci parum credendum.

Noli tu quaedam referenti credere semper :

Exigua est tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Nicht glaube allezeit einem der dir was sagt /
 Denn man wenig glauben geben sol denen / die viel
 reden.

Ne hídj te mindenkoron annak a' ki valamit kez beszél.

Igen kevés hitelt kell adni azoknak, a' kik sokat szólnak.

21. *Ebrius vinum non accuset.*

Quod potu peccas, ignoscere tu tibi noli :

Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.

Was du mit Sauffen sündigest / halte du dir selbst nicht zu gut :

Denn der Wein hat keine Schuld / sondern der Trinker
schende.

A' mit italoddal vétész te magad meg ne bocsássad magadnak,

Mert semmi vétké a' bornak nincaen, hanem az ivónak vagyon
vétké.

22. *Amicis consilia credenda.*

Consilium arcasum tacito committe sodali.

Corporis auxilium medico committe fideli.

Einen heimlichen Rath vertrau einem verschwiegenen
Gesellen oder Freund!

Des Leibes Hilff vertrau einem getreuen Arzt.

Titkos tanácsodat vesztég halgato barátodra bizzad.

Teljednek pentglen gyógyítását hiv orvosra bízzad.

23. *Successus malorum ne te offendant.*

Noli successus indignos ferre molesté :

Indulget fortuna malis, ut ledere possit.

Undilligen Fortgang nimb nicht schwer an /

Das Glück füget den Bösen / damit es schaden möge.

Az embereknek méltatlan elömeneteleket, jó ismerencséjeiket ne
bánnjad.

Mert a' szerencse kedves (enged) a' gonoszoknak, hogy az
inkáb meg. sérthesse őket.

24. *Mala prævisa minus cruciant.*

Prospice qui veniunt, hos casus esse serendos.

Nam lexius ledit, quicquid prævividimus antè.

Siehet zuvor die Fälle welche kommen / daß sie zu dulden
sehn /

Denn weniger das schadet / was wir zuvor gesehen ha-
ben.

Jo cleve (idején) meg-nézed hogy az mely esetek reád következ-
nek, azokat el kelljen szenvedned:
Mert könnyebben (gyengébben) séri, meg az, valamit jo cle-
ve meg-latandá'z.

25. Animus in adversis spe fovendus.

Rebus in adversis animam submittere noli:

Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.

In widerwertigen Dingen sey nicht Kleinmüthig!

Behalt die Hoffnung: Allein die Hoffnung verläßt den
Menschen auch in dem Tode nicht.

A' szerencsésiten dolgokban ne bocsá d-el elmédet,

A' reményéget meg-tartsád: Mert az egy remény az emberz
meg az halálban is el-nem hagyja.

26. Oportunitas, cum contingit, retinenda.

Rem tibi quam noscitis apertam dimittere noli:

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Erkenneſt du ein Ding dir ebenmäßig zu seyn / so lasse es
nicht dahin:

Denn die Gelegenheit hat vornen Haar / hindem (oder
im Nacken) ist sie kahl.

A' mely dolgot elmérsz te hozzád illendűnek lenni, el ne bocsássád.
Mert az alkalmatosság eldi üstökös, háml pengé kopasz.

27. Futura ex präteritis colligenda.

Quod sequitur, specta, quodque imminet antè videto.

illum imitare Deum, qui partem spectat utramque.

[illum Deum im: Hoc est, Fac exemplo Jari Dei

Romani, quem bifrontem fingebat antiquitas, quod oportet pru-
dentem virum à fronte & à tergo habere oculos, id est, à präteriti-
ta noscere, atque prospicere futura.)

Eihe was folget / das sich nahet schau an vor:

folge dem Gott nach / der beides sieht.

A' mi következik, (az az az' mi hamar el-múl) szta néz, az mi jo-
nig követel vagyunk, aghal: el-ter meg-állal.

az az illent követled, ki mind az' két részt nézi, (mind el-
mind hátra néz,)

28. Vita ratio habenda.

Fortior ut valeas, interdum parcior esto.

Fauca voluptati debeantur, plura salutis.

(H. e. Voluptati quidem non nihil tribui potest: sed imprimis curanda est valetudo, sine qua nulla est voluptas.)

Damit du gesund vnd stärkeer bleibest / so sey zu Zeiten sparslicher /

Wenig ist man der Wellust schuldig / der Gesundheit aber viel.

Hogy erősh légy egészségedhez, néha mértékletesab légy.

A' gyönyörűségnek kevésse tartozunk, de az egészségnek sokkal,

29. Multitudini cedendum.

Judicium populi nunquam contempseris unus:

Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos.

(ADMON: Nam frustra sapit, qui solus sapit, quum omnibus displicere videatur.)

Des gemeinen Volks Urtheil nimmer veracht allein:

Damit du nicht Niemanden gefallest / wenn du ihrer viel verachten willst.

Te magad egyedül léven soha az községnek itelest meg ne utálljad.

Hogy senkinek ne keltsél, mikoron sokakat akarja megutálni.

30. Valetudo curanda.

sit tibi praecipue, quod primum est, cura salutis.

Tempora ne culpes, cum sis tibi causa doloris.

Habe fürnehmlich (welches das erste ist) sorge auff deine Gesundheit:

Nicht beschuldige die Zeit / dieweil du selbst eine Ursache bist des Schmerzens.

Először is legyen teendő a gondos egészségre, a' mielőtt

az időt ne kelti utasít, holott te magad vagy fájdalomnak (örömegezésnek) oka.

31. Somnia non observanda.

Somnia ne cures: Nam mens humana quod optat,

Dnm

Dum vigilat, sperans, per somnum cernit idipsum.
 Nicht achte oder halte auff die Träume / denn was das
 menschliche Gemüth begehret /
 Hoffend wenn es wachet / soll siehet es in dem Schlaff.
 Az élmamal ne gondoly, mert az embernek elméje az nást kíván,
 Mikor vigyáz (émette) reményen, álmlaban ugyan azontlát-
 tyra meg.

CATONIS LIBER III.
 PRÆFATIO.

Hoc quicumque cupis carmen cognoscere Lector,
 Hæc præcepta feres, quæ sunt gratissima vitæ.
 Instructus præceptis animum, nec discere cesses:
 Nam sine doctrina, vita est quasi mortis imago.
 Commoda multa feres: sin autem spreveris illud,
 Non me scriptorem, sed te neglexeris ipsa.

In jeder Leser der diese Werß begehrest zu wissen /
 Wißt haben die Gebot / welche sehr angenehm seyn
 dem Leben /
 Niste auß dein Gemüth mit Gebotien / vnd laß nicht ab
 zu lernen:
 Denn das Leben ohne Lehr ist als eine Todes-Gestalt /
 Viel nutz wirstu nehmen: so du sie aber verachten wirst /
 So wirst du nicht mich den Schreiber / sondern dich selbst
 nicht achten.

Ezeket az énversáimet valamely elváso kívánod meg, érteni.
 Ezeket az énparancsot látni akarod, melyek igen kedvesek az
 életnek.
 Készítsed az énparancsolástimmal az te mind eddig, és tanolni meg
 ne szünyel.
 Mert az tudomány nélkül, az embernek élete mint az
 az halálnak képe,

Sok hasznos vehetis tanét magadnak: Ha pedig meg-utálándod ezét
Nem engemet ki cat iron, hanem te magadat utalod meg.

1. Rectè agendo lingvam ne timeas,

*Cùm rectè vivas, ne curas verba malorum,
Arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur.*

Wenn du recht lebest / so acht nicht der Bösen reden :

Dem es nicht in unserm Willen ist / was ein jeder redet.
Mikoron te igazan élse, ne gondoly a' gonofa embereknek ragalmaz-
zo szavokkal,

Nincsen a' mi hatalmankban, kiké mit szollyon mi felőlünk.

2. Amici crimen celandum.

Productus testis (salvo tamen antè pudore)

Quantumcunque potes, celato crimen amici.

(Salvo pud: i. e. quantum id fieri possit absque
honoris tui iactura. Quasi dicat; Tantum silentii dabis a-
micis, quantum patitur de famæ tuæ, & testimonii reli-
gio.)

Wenn du zum Zeugen geruffen wirst /

So bedecke so viel du magst (doch daß du ble bevor dich
nicht schämen darffest) deines Freundes Ubelthat.

Mikoron hivont a' gúltó barátok (yemo hák vértétel) mindazáltal
a' te legmet megeléged helyen maradván,

A' ményiretől lehed, el-fedezzed a' te barátodnak vértéde,

3. Blandiloquentia suspecta.

sermones blandos, blésosque cavere memento :

simplicitas veri, sana est, fraus ficta loquendi.

Die schmeichel- und heichels Reden sey zu menden einges-
wend:

Dem die Einfältigkeit der Wahrheit ist schlechte oder
richtig / der Betrug aber redet mit Kunst.

Az hivéked es csak az (petyp) becsédes el-tavoztani meg-
valéztél,

Az igazságnak egyszerűsége helyes vagy, az hazugságnak
pompás ardug

4. Ignava vita fugienda.

Segnitium fugito, quo vita ignavia feritur :

Nam

Nam cum animus languet, consumit inertia corpus.

Wenach den Müßiggang/ welcher für des Lebens Faulheit gehalten wird:

Denn wenn das Gemüth verdrossen ist/ so verderbt die Faulheit den Leib.

A' reitsetet el. ravorrasd, mely az életnek: tunyarágának mondatik. Mert mikor az embernek elméje el. tankad (el. tunyul,) a' reitset. is meg. emészti a' reitsetg.

5. Animus fessus relaxandus.

Interpone tuis interdum gaudia curis:

Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

Untermische zu zeiten deine Sorgen mit Freude/

Damit du mit deinem Gemüth eine jede Arbeit ertragen mögest.

*Schéz. néha a' te gondgyalt közzé örömet. is vess, (elegyits.)
Hogy elmédben el. viselhets akár mely munkát.*

6. Alterius dicta non carpenda.

Alterius dictum, aut factum, ne carpseris unquam:

Exemplo simili ne te derideat alter.

Eines andern Rede oder Thun nimmer vernichte/

Damit nicht gleicher weise ein ander nicht verlache.

*His embernek beszédér avagy cselekedetét soha meg ne sedgyesd,
Hogy hasoulatosképpen tégedet. is meg ne csúfollyon más.*

7. Hæreditas augenda.

Que tibi fors dederit tibiulis suprema notato,

Augendo serva: ne sis, quem fama loquatur.

[suprema fors; Est ea fortuna, quæ a suprema alicujus voluntate profecta est. Suprema autem hominis voluntas est ipsius testamentum.]

So dir das Glück was geben wird/ so schreibe es fleißig auff in dein Register:

Und mit Vernehmen behalte es/ damit du nicht in dard gemeine Gespöcz kommest.

A mit tenéked a' fors (sacertae) adánd, az az, a' mi tenéked szent
 lelked testamentumban hagyott, régebben be. rjád.
 Es őregbírvén meg-tartásd, hogy ne tegy az, kit az hír szolnalkom,
 (Az az, hogy a' község közséi beizédbe ne kegy.)

8. Senectus sit munifica.

*Cum tibi divitiæ superant in fine senectæ,
 Munificem factio vivas, non parcus amicis.*

So die Güter am Ende deines Alters übrig seyn!

So schau daß du freigebig / nicht karg deinen Freunden
 den sehest.

Mikoron gazdagságod bő-ön legyen az te vénségednek végén,
 Cselekedgyed hogy adakozón-ely, nem kölvenyen barátidhoz.

9. Verba attendenda, non os loquentis.

*Utile consilium Dominus ne despice servi,
 Nullius sensam, si prodest, tempseris unquam.*

Einen guten Rath des Buechtes ein Herr nicht verachte!
 Bein Meinung / so sie nutzbar ist / jemals vernichte.

Te Urlevén az te fealgádnak hasznos tanácsat meg ne utállyad,
 Senkiinek értelmét meg ne utállyad, ha hasznos.

10. Praesenti utendum fortuna.

Rebus, & in cenâ si non est, quod fuit antè :

Pac vivas contentus eo, quod tempora praebent:

In deinen Gütern vnd Einkommen so du nicht hast daß
 du vor gehabt hast /

So sey vergnüget mit dem / daß dir die Zeit mittheilet.

Ba sincsen marhadban és ké-szedben annyira' mennyt az előt-
 volt.

Cselekedgyed hogy meg-elogedgyél azat, a' mit az idő ad te-
 nek.

11. Uxor spe dotis non ducenda.

Uxorem sage, ne ducas sub nomine dotis,

Neq retinere velis, si ceperit esse molestâ.

Utrobz ad me veni, si que retinenda est ea, quam solum duxeris,
 illa retinere non visis. Nam Christiana lege non licet
 uxorem relinquere, nisi propter opus adulterium.

Hâte

Hüte dich / daß du nicht ein Weib ihrer Heimsteuer wegen
nehmest /

Vnd bewillige auch nicht sie zu behalten / so sie dir bes-
schwerlich ist.

El-távoztasd hogy feleséget ne végy jegy ruhának nevé alatt, vagy
gondagságnak okáért.

Meg-seígyekczed tartani, ha háborgo kezd lenni.

12. Alieno sapere exemplo.

Multorum disce exemplo, quae facta sequaris,

Quae fugias: vita est nobis aliena magistra.

Auß vieler Leute exempel lerne / welchen Thaten du nach-
folgen /

Vnd was du fliehen sollest: Anderer Leute Leben ist
vns ein Lehrmeister.

Sokaknak példájokból tanold-meg, minémű tselekedeteket kövess,
Es mellyeket távoztasd-el, mert más embernek élte minck-nk
azito mesterünk.

13. Nihil ultra vires.

Quod potes, id tentes, operis ne pondere pressus,

succumbat labor: & frustra tentatis relinquant.

Was du vermagst / das versuch / damit du nicht von der
Berst Bürde vnterdrucktet /

Deine Müß vmbsonst sey / vnd du die versuchte Dinge
aufflassen müßest.

A mire erőd vagyon azt kísérszed-meg, hogy a' dolognak súlyos-
ságával meg-nyomartatván,

A' remekad le ne omollyon (erőtlenüllyön) és az hejában kés-
zertett dolgot el ne hadgyad.

14. Consentire videtur qui tacet.

Quod nōsti haud rectè factam, nolito tacere,

Ne videre malos imitare velle, tacendo.

In dem was du weißt daß nicht recht geihan ist / schweig
nicht stille /

Damit du nicht für den gekalten werdest / der den Bö-
sen stillschweigend nachfolgen wolle.

A' mit esmérés hogy nem igazán idét, azt el ne halgassad,
 Hogy ne láttassal halgatásoddal akarni a' gonoliz embereket le-
 vetni.

15. Rigor favore temperandus.

Judicis auxilium sub iniqua lege rogato :

Ipsae etiam leges cupiunt, ut jure regantur.

Des Richters Hülff begehrt in einem vnruchten Gesey
 (Urtheil)

Denn die Gesäze vom Recht wollen regleret seyn.

A' bíronak segítségét kérjed az namis törvényben, avagy hamis
 törvénnel megnyomatva.

Mert a' törvények is azt kívánnyák, hogy igazsággal igazgat-
 tassanak.

16. Feras, quæ tua culpa pateris.

Quod meritò pateris, patienter ferre memento :

Crimque reus tibi sis : ipsum te judice damna.

Was du billig leydest / sey eingedenk mit Gedult zu tra-
 gen /

Vnd wenn du dich schuldig achtest / so verurtheil du dich

(selbst als dein eigen Richter.)

Az mit érdemed szerint szenvedsz, békeisegessen szenvedni meg-
 emlekezzél.

Es mikoron magad eldét blünds vagy, a' te magad ítéleti szerint
 kárhozzassad magadat.

17. Multa legenda, sed cum judicio.

Multa legas facito ; perlectus, perlege multa :

Nam miranda canunt, sed non credenda poëtae.

(Quasi dicat, Ex Poëtarum lectione delectatio magis, quàm ver-
 ritas petenda est.)

Schaff daß du viel lesest / vnd wenn du viel gelesen hast /
 lese vielmehr /

Denn die Poeten schreiben wunderliche Dinge / aber
 nicht gläubliche.

Cselekedgyvél hogy sokat olvasd, és elolvasván sokat szorgalmas-
 tozzan olvasd.

Mert

Mert az Poétik csudálatos dolgokat énekelnek, de nem hirtelen méltokat.

18. Modestè in convivio loquendum.

Inter convivas fac sis sermone modestus 2

Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

Zwischen den geladenen Gästen hab acht daß du züchtig mit reden sehest /

Damit du nicht ein Klapffer geschossen werdest / Dies weil du statlich geacht wile seyn.

2 vendégek között, lakodalomban, mértékletes beszédű légy.

Hogy ne mondásfél csicsogónak, mikor tisztelteségnek akarja tartatni.

19. Iracundia uxorum non formidanda.

Conjugis iratae, nolito verba timere :

Nam lachrymis struit insidias, dum foemina plorat.

Deines zornigen Weibes Worte fürchte nicht /

Denn wenn die Frau weinet / so suchet sie mit den Thränen hinterlist.

2 te meg, haraguts felmegeőnek beszédűdel ne félj, Cluj

Mert az afelesonyiállat mikor ér, könnyhullatásával csalárdiasgot szerez.

20. Quæsitis utendum, non abutendum.

Utere quæsitu : sed ne videaris abuti :

Qui sua consumunt, cum dēest, aliena sequuntur.

Brauch des Eroberten / aber nicht werde angesehen fänden der es mißbrauche.

Die das Ihrige verzehren / greiffen wann ihnen gebricht / fremdes an.

2 te kérelményiiddel ély, de ne tártásál azokkal gonoszul élél :

Mert 2 kik az ő magokait meg, emésztek, mikor ofatán nincs, 2 másét követik, az az, más emberére szorultnak.

21. Mors non formidanda.

Ac tibi proponat, mortem non esse timendam :

Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum est.

Schau daß du dir einbildest/daß der Tod nicht zu fürchten
sey/

Welcher ob er schon nicht gut ist/ so ist er doch des bösen
Ende.

Magas eleiben créul fel. tedd, hogy az haláltól nem kell félni.
A mely halál ha nem jó-is, de mindazáltal minden nyomorúsá-
nak vége.

22. Uxor proba, si loquax, ferenda.

Uxoris linguam, si frugi est, ferre memento:

Namque malum est, nihil velle pati, nec posse tacere.

Deines Weibs Zunge/so sie nutzbar ist / sey eingedenk
leyden/

Denn es böse ist/nichts wollen leyden/vnd nicht schwe-
gen können.

A te feleségednek nyelve voltát. (feddését) el. éljved. ha egyvél
képpen jó.

Mert gonosz dolog, ha ki semmit nem akar tűrni, sem peni-
nem halgathat.

23. Pietas erga parentes.

Dilige non egra charos pietate parentes:

Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

Liebe deine Eltern nicht mit verdrossener Liebe:

Nicht erzörne deine Mutter / dieweil du deinem Vater
gut wilt seyn.

A te edes fráteridet szeressed nem nehéz kegyeséggel,

Anyádaz-is meg ne bántsad, mikor anyádnak akarsz jó lenni.

CATONIS LIBER IV.

PRÆFATIO.

Securam quicumque cupis traducere vitam,

Nec vitis hærere animum, quæ moribus obsunt:

Hæc præcepta tibi semper relegenda memento.

Invenies aliquid, quo te te unius magistro.

In Jeder der du ein ruhiges Leben zu führen begehrest/
Und dein Gemüth nicht in Lastern zu stecken / wel-
che den Sitten schaden.

Seu eingedenck diese Gebot allezeit wieder zu lesen/
Da wirstu etwas finden / in welchem du deiner selbst zu ei-
nem Meister gebrauchen mögest.

V Alaki ezendes eletek kívánásá követhi, (élni,)
Es címéddel vértékhez nem ragaszkodni, a' mellyek az er-
költődöknek ártanak.

Meg-emlekezzei róla, hogy ezeket a' parancsolatokat mindenko-
ron olvassad.

Találás ezekben valamit, a' mellyel a' tennen magad tanításá által
élhetz.

1. Divitiarum contemptus.

Despice divitias, si vis animo esse beatus :

Quis qui suspiciunt, mendicant semper avari.

Verachte Reichthum / so du mit dem Gemüth selig seyn
wollest /

Welche die sie karg in hohen acht haben / allzeit bettlen.

Utald. meg a' gazdagságot, ha telkedben, (alméjében) boldog a-
karsz lenni.

Mellyet a' kik csudálnak, (nagyra becsülnék) fővények lévén
mindenkor koldúlnak (szikkölködnék.)

2. Vivere ad naturam optimum.

Commoda naturæ nullo tibi tempore dēerunt :

si contentus eo fueris, quod postulat usus.

Der Nutz vnd Förderung der Natur werden dir zu lei-
ner Zeit gebrechen /

So du mit dem vergnüget seyn wirst / daß der Brauch
erfordert.

természeteinek hasznai semmi időben tenéked el-nem fogynak,
Ha azzal meg-elégedel, a' mit kíván az eletek.

3. Res ratione regendæ.

Si sis incautus, nec rem ratione gubernas,

soli fortunam, que non est, dicere cecam.

Wieweil du vnvorsichtig bist / vnd die Sach nicht mit Ver-
nunfft verwaltest /

Nicht sage daß das Glück/ welches nicht ist/ blind sey
 Mikoron nem okos vagy, és a dolgot nem igazatod okosagga
 Ne mondgyad a szerencset a' mely nincsen vaknak.

4. Amor pecuniae ad usum.

Dilige denarium, sed parce dilige formam:

Quam nemo sanctorum, nec honestus captat habere.

(Amare pecuniam ad usum prudentis est, amare ut forma sit
 pulchritudine pascas oculos, avari ac dementis. Rval.)

Liebe den Pfennig/ doch bescheidenlich liebe die Form oder
 Gestalt/

Die weil kein heilliger noch ehrbarer sie begehret zu ha
 ben.

Szeressd a pénzt, de mérték'etessen szeressd az ő formáját,
 Mellyet csak egy szent es tisztelgéses ember sem kíván.

5. Valetudini, ne opibus parcas.

Cum fueris locuples corpus curare memento

Eger dives habet nummos, sed non habet ipsum.

(Ipsam) Hoc est, Marvile nummos esse a vos, quam se ipsum, et
 illis frui. quam seipso.)

Wenn du reich bist/ sey eingedenck deinen Leib zu versorgē

Ein Reicher der krank ist/ hat Geld/ aber sich selbst ha
 er nicht.

Mikoron gazdag vagy, meg-emelekenzél gondot viselni testedre,
 A beteg gazdagnak vagyon pénze, de nincsen ő maga magának

6. Castigatio paterna ferenda.

Verbera cum tuleris, discens, aliquando magistri:

Per patris imperium, cum verbis exit in iram.

Sinsemal du zu zeiten deines Lehrmeisters Streich ler
 nend erduldet hast/

Leybe deines Vaters Befehl/ wenn er mit Worten
 zürnet.

Mikoron tanulván valaha el-szenvedted az te mesterednek verő
 séget.

2). Szenvedgyed a' te arydának bisedalmát, mikoron beszéded
 reád hatag/zik.

7. Certa & utilia agenda.

*Us age, quæ profant: rursus vitare memento,
 in quibus error inest, nec spes est certa laboris.*

Solche Sachen verbringe/welche nuylich seyn: widerumb
 zu eingedenck zu meiden/

In welchem Irung ist/ vnd keine gewisse Hoffnung
 des Nuten.

oly dolgokat es elkedgyel a' mellyek hasznosok: visszontag el-ti-
 vortani gyekzed,

A' mellyekben vétek vanyon, és semmi bizonyos reménsege
 nincs a' munkarab.

8 Dona libenter quod potes.

Quod donare potes, gratis concede roganti:

Nam recte fecisse bonis, in parte lucrorum est.

Daß du schencken mögest / dem der es von dir bittet gib es
 vmbsonst/

Denn dem guten recht gethan haben / ist ein Theil des
 gewinnes.

A' mit el-ajándékozhatz, ingyen engedgyed a' te róted kérőnek,

Mert a' jókól jól tenni a' nyertességnek véltz.

9. Suspicio statim expendenda.

Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit:

Namque solent primò quæ sunt neglecta nocere.

Was dir argwödnig ist/vou stunden erspüre was es sey /

Denn was erst in Verachtung ist/ das pfleget zu scha-
 den.

A' mi néked kétséges, mindgyire meg-hányad veszed mi legyen.

Mert azok szoktanak ártani, a' mellyeket először el-mulatrunk,
 semminck véltünk.

10. Venus abstinentiã cohibenda.

Cum te detineat veneris damnosa voluptas:

Indulgere gale noli, quæ ventris amica est.

Wenn dich der Buhleren schädliche Wollust auffhält/

Ergib dich nicht der Schlemmeryn/ welches des
 Bauchs Freundin ist.

Mikoron tégedet el-fogjal a' szerelemnek kéros gyönyörűsége,
 A' toroknak ne engedgy (kedvet ne keresd) a' mély (torok)
 az hasznok barálya.

II. Homo malus, fera pessima.

Cum tibi proponas animalia cuncta timere :

Unam hominem tibi præcipio plus esse timendum :

(Nam nulla heluz homini magis nocet, quàm homo homini. U
 de homo homini lupus.)

Wenn du die fürstest alle Thier zu fürchten/
 Befehle ich dir/ den Menschen allein mehr zu fürchten.

Mikoron te magadnak elidiben veted , hogy minden félc oktat
 állaroktul kellyen féljed .

Hagyom tenéked hogy az egy embertől inkább fély.

12. Sapientia fortitudini præferenda.

Cum tibi prævalide fuerint in corpore vires,

Fac sapias : sic tu poteris vir fortis haberi.

Wenn dir in deinem Leib gewaltige Kräfte seyn/
 Schau daß du klug sehest : also wirstu für einen starken

Mann gehalten mögen werden.

Mikor a' testidiben kemény erő vagyoni, library Cluj
 bölcseséget-és tanály, és te úgy tartathatol erős férfinak.

13. Amicus, cordis ægri, medicus.

Auxillum à notis petito, si forte laboras,

Nec quisquam melior medicus, quàm fidus amicus.

So dir was antraget/ von deinen Bekandten begehre Hülf/
 Denn auch kein besser Arzte ist/ denn ein getreuer

Freund.

A' te sinéridésdi kérs segítséget, hogy-ha seükdökösdi (nya-
 valyád vagyoni,)

Necs senkinem lehet tenéked jób orvosod, mint a' hiv barátod.

14. Sacrificium spiritus contribulatus.

Cum sis ipse nocens, moritur cur víctima pro te &

Stultitia est, morte alterius sperare salutem.

Wieweil du selbst schuldig bist/ warumst stirbt das
 Schlacht-Opffer für dich?

Es ist ein Thorheit durch eines andern Todt heil verhoffen.

Kolott te légy veskei, miért hogy az öldozat hal-meg te éretted?
Bolondság másnak halálából idvétségét remélni.

15. Amicus ex moribus eligendus.

Cum tibi vel socium, vel fidum quæris amicum;

Non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.

Wenn du dir entweder einen Gesellen / oder getrennen
Freund suchest /

Soltu nicht des Menschen Reichthum oder Glück / sondern
das Leben suchen.

Mikoron te magadnak avagy társior avagy hű barátot keresesz.

Az embernek nem gazdagságát, hanem életét (erkölcsét) kell
kivánnod.

16. Avaritia vitanda.

Utere quæsitis opibus: fuge nomen avari:

Quid tibi divitiæ profunt, si pauper abundas?

Gebrauche der bekommenen Güter / fliehe den Namen des
Geizigen /

Was ist dir der Reichthum nutz / so du arm überflüssig
bist?

Ely a' te keresest gazdagsággal, és el-távoztassad a' túlsóny
nevét.

Mit használ renéked a' gazdagság, ha bővüléssé válsz
lévén.

17. Voluptas inimica famæ.

si famam servare cupis, dum vivis, honestam:

Fac fugias animo, quæ sunt mala gaudia vitæ.

So du deinen ehrlichen Namen / so lang du lebest / zu
halten begehrest /

Schau daß du mit dem Gemüth meidest die Freuden des
Lebens / welche böß seyn.

Ha kívánnod meg, tiszta híredet nevedet, míg élés.

Gazdagságod hogy fájó szörény el-távoztassad, a' malysk az
életnek gonosz öröme.

18. Senectus non irridenda.

Cum sapias animo, noli irridere senectam:

Nam quicumq; senex, sensus puerilis in illo est.

Diemeil du mit dem Gemüsch klug bist / nicht verlache das
Alter /

Denn ein Jeder der da alt ist / in dem ist ein kindischer
Verstand.

Holott elmáshen völcse vagy, (ifjúkorodban) ne nevelked-meg a'
venéget, a' ven embert,

Mert valaki vén, gyermeké értelem (esz) vagon abban.

19. Opes fluxæ, ars perpetua.

Disce aliquid: nam cum subito fortuna recedit,

Ars remanet, vitamq; hominis non deserit unquam.

Lerne etwas / denn wenn plötzlich das Glück von dir wech-
set /

Bleibet die Kunst / vnd verlässet nimmer des Menschen
Leben.

Tanulj valamit, mert mikoron a' szerencse hirtelen el. távozik,

A' tudomány meg-marad, és az embernek életet soha el-nem
hagyja.

20. Mores ex verbis cogniti.

Perspicito tecum tacitus, quid quisque loquatur,

Sermo hominum moras & celat, & indicat idem.

(Hoc est, Homines aut tacendo mores suos dissimulant, aut lo-
quendo aperiant.)

Stille alles schweigend was ein Jeder rede /

Denn die Rede des Menschen Sitten verbirget / vnd
zeigtets auch an.

Mindmeket meg-lás allattomban, ki mit szóljon,

Mert ugyan azon beszéd, az embernek erkölcsökét el-titkolja,
feddzeni, s' meg-is jelenti.

21. Ars usu iuvanda.

Exerce studium, quamvis perceperis artem,

Ut cura ingenium, sic & manus adjuvat usum.

Üb den Fleiß / ob du die Kunst gefasset hast /

Denn

Denn als die Sorg den Verstand oder angebörne Art/
also die Hand den Brauch hilffet.

Gyakorollyad a' re tanuságodat, jollehet meg-tanultad a' tudománnyt, melleseéget,

Mert miképpen a' gond (gondolkodás) segítiaz eimét, azonképpen a' kéz. az vele való élést.

22. Vitæ contemptus.

Multam ne curas venturi tempora fati :

Non timet is mortem, qui scit contemnere vitam.

(Hoc est, si vis liber esse à metu mortis, discite vitam non magnifacere. Eras.)

Nicht acht die Zeit des folgenden Todts/

Der fürchtet den Todt nicht/der das Leben weiß zu verachten.

Ne gondolyfokat a' reád követhet endő halálnak idejével.

Nem féli az a' halalt, a' ki meg-tudgyz utálni ez életet.

23. Discendum & docendum.

Disce sed à doctis, indoctos ipse doceto :

Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.

Lerne/ aber von den Gelehrten/ die Ungelehrten lehre du selbst :

Denn der guten Ding Lehre forz juyflangen ist.

Tanul/ de a' tudofoktól, a' tudatlanokat magad tanítsad.

Mert a' jó dolgoknak tudományt el-kell terjesztene.

24. Bibendi ratio.

Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus :

Morbi causa mali est homini quandoque voluptas.

So viel trinck als du magst/so du gesund leben wilt/

Denn offte die Wollust des Menschen einer bösen Krankheit ursach ist.

Annyit igyál a' mennyit lehet. (a természet kíván) ha te egészséges akarja élni.

Mert az italban való gyönyörűség gyakorta az embernek gonosz betegségének oka.

25. Ne damnes quod probaveris.

Laudaris quodcumque palam, quodcumque probaris,
Hoc vide, ne rursus levitatis crimine damnes.

Was du öffentlich lobest/ vnd was du gut heist /
Schau/ daß du nicht mit Fehl der Leichtfertigkeit wider-
rumb verdammeßt.

Valamit nyilván dícsériz és valamit jóvallasz.

Meg-látd, hogy ugyan azont vizszontag áthatatlanságnak vét.
kével ne kárhozzász.

26. Circumspectus in utraque fortuna.

Tranquillis rebus, quæ sunt adversa caveto,
Rursus in adversis, melius sperare memento.

Wenn deine Sachen ruhig seyn / siehe die Widerwertige
Zeit/

Widerumb in Widerwertigen sey eingedenck bessers zu
hoffen.

A' te csendes dolgaidban (állapotaiddban) a' mellyek ártalmások
el-távoztassad.

Vizszontag a' te szerencsétlen dolgaidban jobbat reménelni
meg-emlékezzél.

27. Studio crescit sapientia.

Discere ne cesses, curâ sapientia crescit :
Rara datur longo prudentia temporis usu.

Laß nicht ab zu lernen/die Weißheit wächst mit Sorg /
Ein fürtrefflicher Verstand vnd Weißheit wird durch
der Zeit lange Übung gegeben.

Tanulni meg ne szünnyél, mert a' bölcseség gondal nevekedik.

A' ritka észeség hosszú ideiglen való gyakorlással adatik.

28. Parcè laudandum.

Parcè laudato ; Nam quem tu sæpe probaris,
Una dies, qualis fuerit, monstrabit, amicus.

Mäßiglich lobe : denn welchen du oft gerühmet hast/
Ein Tag wird es anzeigen / was er für ein Freund ge-
wesen sey.

Mérsékletesen dícsérd barátodat, mert a' kit gyakran jóvallottál,

Egy nap meg-mutattya méneki barátod löst legyen.

29. Discere ne pudeat.

*Ne pudeat, quæ nescieris, te velle doceri,
 icire aliquid laus est: pudor est, nil discere velle.*

Nicht schäme dich/was du nicht kanst/dasselbige wollen
 lernen/

Etwas wissen ist ein Lob/ ein Schand ist es nichts lern
 nen wollen.

Ne szégyenlyed mástul meg. tanítatni arra, a' mit nem tudsz:
 Mert dicseretes dolog valamit tudni, de szembérem semmit nem
 akarni tanulni.

30. Rebus utendum ad sobrietatem.

*Cum venere & Baccho lis est, & juncta voluptas,
 Quod lautum est, animo complectere: sed fuge lites.*

(Vt Venus procreandis liberis, sic vinum refectioñi animi inser-
 viat. Quicquid non eo animi proposito sit, vitium est.)

Mit der Venus (vnzlemlicher Lieb) vnd dem Baccho/
 dem Wein/ oder Saufferey seyn Tand vnd Wols
 lust zusammen gethan/

Was da que ist fasse mit dem Gemüth/ aber fliehe die
 Zwietrachtigkeiten.

A' Venustól és az Baccustól, az az, az szerelimmel és a' botrá hábo-
 ruság és gyönyörűség-is vagy on egygyűrt,

A' mi jó ezekben vagy on, elmédben bé-foglalljad, de a' tányos
 taffad az háborgást.

31. Tristibus & tacitis rarò fidendum.

*Demissos animo, ac tacitos vitare memento,
 Quæ flumen placidum est, forsan latet altius unda.*

(Tristes & taciti, & vita, videntur plerumque aliquid mali occultare
 Sicut cavendum est flumen ea parte, qua tranquillum.)

Die so stillschweigende Gemüth haben/ sey eingedenk zu
 menden/

Da der Fluss still ist/ villeicht ist das Wasser desto
 tieffer.

A' le-bocskarkozot izivüket, és halgatókat meg-émlékeztet el-
 vöztatni,

Mett

Mert a' folyo viz-is a' mely aránt esendes (tassan foly.) ne tál-
lám (zinten ott melyeb.)

32. Sors forti conferenda.

Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum :

Alterius specta, quo sis discrimine peior.

(Sis peior : Deterior & minus fortunatus, scil. quam alii. Hoc est.
Causas tuae calamitatis & infelicitatis inquire, & forsitan
reipsam auctorem esse deprehendes.)

Wenn dir das Glück deiner Sachen miß fällt /

So sihe eines andern Glück an / vnd mit was Untere-
scheid du ärger sehest.

Mikoron senked nem teszik a' te dolgaidnak szerencséje, álla-
pattva,

A' más ember állapattját nézzed, és meg-ésmérd mi sorsa kll-
lő-nbséggel légy alá-b-valo máinnál.

33. Ultra vires nihil aggrediendum.

Quod potes, id tenta : nam litius carpere remis,

Tutius est multò, quam velum tendere in altum.

Was du vermagst das versuche / denn am Vfer mit dem
Schiff fahre

Ist viel sicherer / denn in das hohe Meer den Segel
spannen.

A' mit eőled lenet az kísértésd, meg- mert a' part mellett evezni
buzkálhatóságosb, hogy nem mint az vitorlát a' mélyre té-
riteni.

34. Cum iusto iniquè non contendendum.

Contra hominem iustum noli contendere pravè :

Semper enim Deus iniustus ulciscitur tras.

Wider einen gerechten Menschen streite nicht vnredlich
vnd falsch :

Denn Gott allzeit den vnrechten Todt straffet.

g. a' igaz ember ellen hamissan ne vezekedgyél. (fortélyoskodgyál.
Mert az Isten mindenkoron botáskat áll az hamissan valo ha-
sítgyat.)

35. *Fortuna utraq; æquè ferenda.*

ireptis opibus noli mœrere querendo :

sed gaude potius, tibi si contingat habere.

Venn dir deine Güter genommen seyn / biß nicht beträbe
mit Klagen /

Sondern freue dich vielmehr / wenn du es magst haben.

la gazdagaságod el-vevették, ne sírásd panaszolkodván

De sdi inkább örüly ha zenéked gazdagaságod törtenendik
lenni.

36. *Ab amico quid ferendum.*

Si iactura grauis, quæ sunt, amittere damnis :

sunt quedam, quæ ferre decet patienter amicis.

(Sci. sus est : Gravis quidam iactura est, amittere damnis ea, quæ
sunt nobis, id est, nostra : Sunt tamen damna quedam ab a-
micis per imprudentiam illata, quæ ferre æquo animo debe-
mus.)

Es ist ein grosser Verlust / was man hat / durch Schaden
verlieren /

Es seynd aber etliche Ding oder Schaden / die sich ges-
tiemen einem Freund gedultig zu tragen.

Schéz kárvalás, s' mellyek vadnak, azokat kárvalásfal el-hagyni
vevteni,

Vadnak némelly károk, mellyeket békéségesen illik el-szamo-
vedni barátunknak.

37. *Tempori non confidendum.*

Tempora longa tibi noli promittere vitæ :

Quocunq; ingredern, sequitur mors, corpus ut umbra.

Nicht sage dir lange Zeit des Lebens zu /

Wohin du gehest / folget dir der Todt nach / als dem
Leibe der Schatten.

Ne ígérj te magad életének hosszú időkét,

Valahová megy mindenút kövct az halál, mint az árnyék s'
testet.

38. *Deus quibus placandus.*

urbure Deum placat : vitulum sine crescat aratro :

Nec credas placare Deum, dum cede litatur.

Derfide

Versöhne Gott mit Weyranch/ lasse das Hals dem Pflug
wachsen :

Nicht glaub daß Gott versöhnet wird/ wenn man mit
Todeschlag opfferet.

Temjénel engedjéllyed az istent, a' tulkot penig hadgyat nőni az
ekére, az szántásra,

Ne hidgyet hogy az istent meg- engedjéllyed, mikor ektalan
állanak vérontással áldoztatik.

39. Potentiori cede.

Cede locum lesui fortunæ, cede potenti :

Ledere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Gib dem Glück raum/wenn du beleidiget bist gib dem Ge-
waltigen nach /

Denn der hat können verletzen oder schaden/ wird ein-
mal nun zu schaffen gnugsam seyn.

Meg bintván (sértetven) engedjélly az hatalmas szerezcsének,
A ki árthatott, valaha hasznalhat- is.

40. Castiga teipsum.

Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde,

Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

(Doloris: Quasi dicat. vulnus sine dolore non sanatur. quin
etiam eo meliora sunt medicamenta, quò acerbiora.)

Wenn du gesündiget hast/ so straffe dich offi selber /

Diweil du (also) die Wunden heilest./so ist ein schmerz
des andern Argney.

Mikoron a' icheg gyógyítod, a fájdalom orvosása (gyogyu-
lása) a fájdalomnak.

Mikoron a' icheg gyógyítod, a fájdalom orvosása (gyogyu-
lása) a fájdalomnak.

41. Amicus mutatus non vituperandus.

Damaaris nunquam post longum tempus amicum :

Mucuit mores, sed pignora prima memento.

Rimmer verdamme nach langer Zeit einen Freund/

Ob er schon seine Sitten verändert hat / sey eingedenck
des ersten Bündnisses.

Noha ne káthorattalad hofszu tölli után a' te barátodat,

Noha meg- változtatás erkölcsét, de mindazáltal az eibbi
szóvalóddi meg- emlékezzel.

Cselekedgyed hogy mindenkor tanuly, és el-rávoztasd hogy
nem aktoral tanitratni.

49. Brevitas memoriæ amica,

Mirari, verbis nudis me scribere versus &

Hos brevitatis sensus fecit conjungere binos.

Wunderstu dich / daß ich mit schlechten Worten Verse
schreibe &

Ihret zween vnd zween zusammen zu setzen / hat gos
macht die Härte des Sinnes.

Gudalad hogy en puirta es lada bevezedel irtam ez versket,

ha kezdés re-feket hogy össze foglalnám, az értelemnek rövid
válsá cselekedte.

F I N I S.
E N D E.
V R G R.

SEPTIMUM
S A P I E N T I U M
S E N T E N T I Æ.

Septenis versibus ab Aufonio explicatæ.

BIAS PRIENÆUS.

Quamnam summa boni? Mens que scit conscia recti.

Was ist der Inhalt des Guten? das Gemüth welches
in sich selbst redlich ist.

Misoda az jonak? (ő summája) az elme, mely magához igaznak
tudója.

Pernicies homini que maxima? et solus homo alter.

Was ist dem Menschen das größte Verderbniß? Allein
ein ander Mensch.

Imbernek misoda tegy nagrob veszedelme? egyedül csak más ember.

Quis divus? qui nihil cupiat. Quis pauper? Avarus.

D:

Wet

Wer ist Reich? der nichts mehr begehret. Wer ist Arm?
der Geizige.

Kicsoda gazdag? a' ki semmit nem kíván. Kicsoda szegény? a' ki
sívén.

Quæ dos matronæ pulcherrimæ? Vita pudica.

Welche ist die schönste Heimsucht einer Matron? Ein
schambafftes Leben.

Az a' sztrónvi a' itárnak mitsoda leg szébb jegy ruhája? a' tisztaság.

Quæ casta est e de qua mentiri fama veretur.

Welche ist keusch? von welcher das gemein Geschrey sich
fürchtet zu lügen.

Mely a' tisztaság? a' ki se ői az hir fél hazudni.

Quod prudentis opus e Quam possit nolle nocere.

Was ist des Verständigen Werk? wenn er könnte / nicht
schaden wollen.

Mitsoda cselekedeti az e' szes embernek? ha lehet. is nem akarunk
ártani.

Quid stulti proprium e Non posse, & velle nocere.

Was ist die Eigenschaft des Thoren? nicht können und
wollen schaden.

Mitsoda tulajdonosága a' bolondnak? nem lehetvén, és ártani akarunk.

PITTACUS MITYLENÆUS.

Loqui ignorabit, qui tacere nescit.

Der wird nicht wissen zu reden / der nicht schweigen kan.

Bono probari malo, quam multis malis.

Einem guten wil ich lieber gefallen / denn viel bösen.

Egy jóval inkább a' kar. kedveszetem, hogy nem mint sok gonoszok.
Demens superbis invidet felicibus. (tol.)

Ein Vossniger mißgünet des hoffertigen Glückseligkeit.

A' bolond irigyedik a' kevély boldogokra.

Demens dolorem ridet infeliciam

Ein Vossniger verlacht das Bekümmernis der Un-
glückseligen.

A' bolond a' iry encselenteknek bánatját neveti.

Paxo legi, quisque legem sanxeris.

Es vortrethau dem Geiz / ein jeder der du Besetz stiftest.
Kegedgy a' idvancok, valaki idevenc rendelt.

Plura

Plures amicos re secundâ comparâ.

Wenig Secundim Glück bringe zu wegen.

Több barátot az szerencsés dolgodban szeressz.

Paucos amicos rebus adversis proba.

Wenig Secundim Widerwertigkeit probiere oder erfahre.

Több barátodat szerencsétlen do'godban meg-probáld.

CLEOBULUS LYNDIUS.

Quantò plus liceat, tam libeat nunus.

Je mehr es dir wird zugelassen/ je weniger dich gelüste.

Hányival több szabadsgod vagyon, a novival kevesebbet akarsz.

Fortuna invidia est immeritus miser.

Ein Unverdienter ist auß des Glücks vergünstigkeit arm.

Mikor a' jámbor ember edeme kivál meg-szerényedik, azé tartják hogy a' szerencse hozzá úgy.

Felix criminibus nullus erit diu.

Lasten wegen wird niemand lang glückselig seyn.

Boldog sokáig senki nem lézen vetkek mia.

Ignosceas alius multa, nihil tibi.

Verzeihe andern viel/ dir nichts.

Egyebeknek sokat meg-bocsás, de magadnak semmit ne.

Parcit quisque bonis perdere vult malos.

Ein jeder verschonet der Guten / vnd wil die Bösen verderben.

A' ki a' jonak kedvez, a' gonoszokat akarja el-vesztetni.

Majorum meritis gloria non datur.

Deiner Vorältern Gutthat/ Lob/ wird dir nicht gegeben.

Az eleinknek jó tevémenyinek dicáireti nem háznál senkinek.

Turpis sepe datur fama minoribus.

Öfftmahls wird den Nachkömmlingen ein böser Namen gegeben

Az eleinknek ró' hír név gyabonta szál a' maradékokra.

PERIANDER CORINTHIUS.

Nunquam discrepet utile à decoro.

Nimmer sol das Nützbar dem Ehebaren zuwider

Soha ne káldul'bar az haszon a' tisztasággal.

Plus est sollicitus, magis beatus.

Der ist sorgfältig/ welcher glückselig ist.

A' ki inkább boldog, inkább inkább gondos.

Mortem optare malum, timere pejus.

Den Tode wünschen ist böß / ihn fürchten ist ärger.

Az halál kívánni gonosz, félni pedig gonoszb.

Faxis ut libeat quod est necesse.

Ihuc als dir geliebt was von nöthen ist,

A' mi találj meg (az az szükségképpen meg kell lenni)
mest cselekedj meg.

Multis terribilis, caveto multos.

Der vielen schrecklich ist / hüte sich vor vielen.

Sokaknak rettegésre lévén, sokakat távoztass, az az, te. is fo-
kaktól fély.

si fortuna juvat, caveto tolli.

So dir das Glück hilffet / erhebe dich nicht.

Ha a' szerencse segél, fél ne emelkedjél.

si fortuna tonat, caveto mergi.

So das Glück fast thönet / hüte dich daß du nicht vnters
sindest.

Ha a' szerencse döbög, el-távoztassd hogy el ne merülj.

SOLON ATHENIENSIS.

Dico tunc beatam vitam, quum perfecta facta sint.

Daß sage ich das Leben selig / wenn der Tod verdracht ist.

Akkor mondom az életet boldognak, mikor az halál meg-ldis

Par pari jugator conjux, quicquid impar, disse tet.

Befelle dich gleich zu gleich / Mann oder Weib / es stimmes
nicht zusammen was ungleich ist.

Egyenlöt egyenlöhöz adgy társul, a' mi egyenetlen eltenkezik.

Non erunt honores unquam fortuiti muneris.

Die Ehren seyn nicht des Glücks Gaben.

A' istaségek nem a' szerencsének ajandéki.

Clam coarguas propinquum, quem palam laudaveris.

Straffe heimlich deinen Nächsten / öffentlich aber lobe ihn.

Így bírásd meg a' szomszédodat, de nyilván dicsérj meg.

trium multo parari, quam creari nobilem.

Ist viel schöner werden / denn Edel geboren seyn.

Így több nemesebb lenni, hogy nem mint születtem.

is si decreta fors est, quid cavere proderit?

Die gewiß Glück vorgesehen ist / was hüthen zu meiden?

Így ha bizonyos állapottól el-rendeléstett, mit háznai az el-
rátoroztatnoda.

QVADRAGESIMAE CXIX

Tunc assumpsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum Templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: Quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

Iterum assumpsit eum Diabolus in montem excelsum ualde, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dixit ei Iesus: Wade Satana, scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiens. Tunc reliquit eum Diabolus, & ecce Angeli accesserunt et ministrabant ei.

LOCI HVIVS EVANGELII.

Quemadmodum bona Patris uoluntate factum, ut Christus desertum actus, à Diabolo tentaretur: ita bona quoque Patris uoluntas est, si nos tentemur. Ductus enim est in desertum, à spiritu sancto, ut uideas quicquid factum huius sit, bona Patris uoluntate factum esse.

Tentatur autem duplici de causa. Primo ut tanto paratior ad angelicum munus quod cum magnis persecutionibus ferè conatum est, accedat. Deinde ut ostenderet suam uictoriam, cum deuicto Satana reportaturus sit, nostram uictoriam fore. Iuxta apud Ioannem dicit: Confidite, ego uici mundum. Tentationem qua ad dissidentiam primum, deinde ad crapulam uentum, ut dicitur hominem non esse pane,

DOMINICA PRIMA

est ex Deuteronomio sumptus. Tentationem quæ ad tentandum Deum inuitabat, simili armorum genere uicit. Quum enim super templi pinnam sisteretur, utq; deorsum se demitteret, his uerbis Angelus suis mandauit de te, sollicitaretur: Respondit & ipse ex scripturis, Dominum tentandum non esse.

Obserua, omnes hæreticos Diaboli exemplo scripturas ad confirmationem errorum suorum serè citare, sed truncatim & falso. Omisit enim Satan hic, In uis tuus. Item, Super aspidem & basiliscum ambulabis. *Beham David Thull*

Tertiam tentationem, qua totius orbis donatione ad Patris negationem & Diaboli adorationem sollicitabatur, ita uicit, ut uniuersum à se Satanam profligaret. Scriptum est, inquit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. *Chirp*

Demicto Satana, Angeli in Christi obsequium accesserunt. Ad quem modum omnibus electis modo fide gnauiter pugnarint, aderunt. Hac enim de causa ministratorij spiritus uocantur, in dicata Hebræis Epistola.

BREVIS EXPO. HVIVS EVANGELII.

Non Minor 5. Vest Virtus

Exhibetur nobis primum in hoc sancto Euangelio, quemadmodum Christus sit ductus à spiritu sancto in desertum, & tentatus à Diabolo. Ad hæc quam uiriliter non solum decertauerit cum eo, sed uicerit etiam ipsum Satanam, adeoque pedibus suis conculcauerit Christianorum hostem acerrimum. Hæc si fidei oculis intueamur, experiemur re ipsa, quod Christus hæc omnia passus sit propter nos. Nihil enim ab eo factum est, siue paruum siue magnum, quo non inseruierit nobis miseris peccatoribus. Seruierunt nobis tentationes eius, ieiunia, uictoria. Imo ipsa etiam passio & mortis amarissima, sicut ipse in Luca 22. ait, quod utneret

a keskenes elvárás kölcsönösége mellett
önnyel való elvárásomat egyidejűl
nyújtani [Mellékletként].

A helyi katalógus, amit hivatalosan
lehet, a könyvek előnyösnek ellenőrző